

בס"ד

מושגי שמיטה

אבק שביעית

פעולות שאסורות בשביעית מדרבנן.
סחורה בפירות שיש בהם קדושת שביעית נחשבת לאבק שביעית.

אוצר בית דין

תקנה שהנהיגו חכמים כדי לחלק את פירות השביעית בשווה לכל אדם. בית הדין מכניס את הפירות והירקות הקדושים בקדושת שביעית לאוצר (מחסן), ומשם מחלקים את הפירות לכל אדם בכמויות קטנות לשימוש ביתו. היום מפעילים אוצר בית דין כדי לאפשר עבודות אסיף בפירות וירקות שיש בהם קדושת שביעית: בית הדין ממנה את החקלאי להיות שליחו באסיף הפירות, והחקלאי מקבל כסף עבור עבודתו, ולא עבור הפירות.

אוקמי אילנא

להקים את האילן. מלאכות הדרושות לחיי האילנות (או היבול) מותרות בדרך כלל בשביעית. (חוץ מזמירת הכרם).

אכילת פירות שביעית

פירות שביעית קדושים בקדושת שביעית. הרמב"ן מונה במנין המצוות שלו מצוות עשה מיוחדת לאכול פירות שביעית. זאת על פי הפסוק "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה" (ויקרא כה:ו).

ארנונא

מיסים שהיו מוטלים על השדות בימי השלטון הרומאי בארץ. מיסים אלה היו על השדה בלי קשר ליבול שעלה מן השדה, ולכן בשנות השמיטה היו החקלאים נאלצים לשלם מיסים בלא שהיתה להם הכנסה. רב ינאי התיר עבודת שדה בשמיטה בגלל הארנונא. היום משתמשים בהיתר זה כדי למצוא דרכים להתיר עבודות מסוימות בשביעית.

ביעור מעשרות

פעמיים בשבע שנות השמיטה חובה להפריש את כל התרומות והמעשרות ולתת אותם לבעליהם: לכהן, ללוי ולעני. ביעור זה נעשה בפסח של השנה הרביעית לשמיטה (ביחס לפירות שגדלו בשלוש השנים הראשונות), ובפסח של השנה השביעית (לפירות שגדלו בשלוש השנים השניות של מחזור השמיטה).

ביעור שביעית

פירות וירקות שיש בהם קדושת שביעית חלים עליהם מצוות שונות. אחת המצוות היא מצוות ביעור. כאשר מסתיימת העונה ואין יותר פירות בשדה, חובה על כל אדם המחזיק בפירות אלה בביתו להפקיר אותם, כדי שכל אדם יוכל לקחת מהם ולהביא לביתו פירות לשימוש משפחתו.

בצירה

אחת מארבע המלאכות האסורות בשביעית מן התורה. איסור בצירה אינו איסור מוחלט, אלא חלקי: אסור לבצור את כל השדה בבת אחת, כדרך שבוצרים בכל שנה.

גידולי מים (הידרופוניקס)

שיטה בה מגדלים צמחים בתוך בריכות גידול של מים הכוללים מלחים וכל הדרוש לצמח כדי להתפתח. שיטה זו פותחה במקורה כדי לאפשר חקלאות בשטחים צחיחים, ואומצה לצורך גידולים בשנת השמיטה. צמחים שגדלו בתוך בית, ובמנותק מאדמה, אין עליהם דיני שביעית. גידולי מים עונים על תנאים אלה, ולכן אפשר לגדל בשביעית צמחים בגידולי מים.

דמי שביעית

אם מוכרים פירות הקדושים בקדושת שביעית, הכסף שמקבלים תמורתם נעשה גם הוא קדוש בקדושת שביעית.

היתר מכירה

הקושי בהפסקת עבודת האדמה בשביעית עורר את הרבנים לחפש דרכים להקל על האיסור. אחת הדרכים היא למכור את האדמות לנכרי. אדמות השייכות לנכרי אין בהם קדושת ארץ ישראל וקדושת שביעית, ולכן אפשר לעבד שדות אלה (במלאכות האסורות מדרבנן) ולאכול את הפירות שעלו באדמות אלה.

הפקר

אחת המצוות החלות על פירות שביעית היא החובה להפקיר אותם. בעל השדה חייב לתת לכל יהודי רשות להכנס לשדה או למטע, ולאסוף פירות לשימוש אישי.

הקהל

מצווה שמקיימים בחג הסוכות שאחרי סוף שנת השמיטה. מצווה להקהיל את כל העם לבית המקדש, והמלך היה קורא לפניהם פרשיות מספר דברים.

זמירה

אחת מארבע המלאכות האסורות בשביעית מן התורה. הזמירה היא עבודה הקשורה בגפנים: זומרים את רוב הזמורות שגדלו בגפן, ומשאירים זמורות מעטות, זמורות אלה יצמחו ועליהם יגדלו הענבים. הזמירה נעשית בסוף החורף, חודשיים שלשה אחרי שהתחילה השמיטה, ואיסור הזמירה מהווה בעיה קשה לכורמים.

זריעה

אחת מארבע המלאכות האסורות בשביעית מן התורה.

חריש

הפסוק אומר "בחריש ובקציר תשבות" (שמות לד: כא). מחלוקת בין רבי עקיבא ורבי ישמעאל אם פסוק זה עוסק בשביעית או בשבת. רבי עקיבא מפרש את הפסוק על שנת השמיטה, ולפי דבריו איסור חרישה בשביעית הוא מדאורייתא.

יובל

השנה החמישים, לאחר שבע שמיטות. שנת היובל דומה לשנת השמיטה, ויש בה מצווה נוספת: השדות שנמכרו חוזרות לבעליהם הראשונים, ועבדים יוצאים לחרות. מצד שני חסרה בה אחת המצוות של שנת השמיטה: שמיטת כספים אינה נוהגת ביובל. היום אין היובל נוהג, כי אין רוב ישראל על אדמתם.

יצוא

פירות הקדושים בקדושת שביעית מיועדים לאכילת יהודים לבד, ובארץ ישראל. אין מאכילים אותם לנכרי, אין מקריבים מהם למזבח בבית המקדש, ואין לייצא אותם.

ירק

גידולים חד שנתיים. בירקות יש דין מיוחד הקשור לשביעית: איסור ספיחין. ירק שנבט בשמיטה, אסור לאכול אותו. זוהי גזירה מדרבנן, הקרויה "איסור ספיחין" (ע"ע ספיחין).

לא תחנם

איסור מן התורה למכור את אדמת ארץ ישראל לנכרי איסור זה מהווה בעיה בכל הקשור בהיתר המכירה (ע"ע). מתגברים על קושי זה כאשר המכירה היא לזמן קצר, ולא מכירה מוחלטת. נושא זה שנוי במחלוקת בין החכמים.

מלאכות האסורות מדרבנן

התורה מציינת ארבע מלאכות האסורות בשביעית: זריעה, זמירה, קצירה ובצירה. חכמים הוסיפו ואסרו גם מלאכות חרות, אם אין ההימנעות מעשייתן גורמת למותם של העצים. מלאכות לקיום העצים - חכמים לא אסרו.

מלאכות האסורות מהתורה

התורה מציינת ארבע מלאכות האסורות בשביעית: זריעה, זמירה, קצירה ובצירה. מלאכות אלה אסורות (מן התורה. קצירה ובצירה אינן אסורות באופן מוחלט, אלא באופן חלקי: אסור לקצור ולבצור את כל השדה בבת אחת, אבל מותר לאסוף פירות בכמויות קטנות לשימוש ביתי. מותר גם לאסוף את כל השדה לאוצר בית דין - ע"ע).

נכרי

פירות הקדושים בקדושת שביעית מיועדים לאכילת יהודים בלבד, ובארץ ישראל. אין מאכילים אותם לנכרי, אין מקריבים מהם למזבח בבית המקדש, אין להשחית אותם ואין לייצא אותם.

סוחרי שביעית

כינוי גנאי לאנשים הסוחרים בפירות שביעית למרות שאסור לעשות זאת.

ספיחין

מדין התורה מותר לאכול בשנת השמיטה ירקות או קטניות שצמחו בשדות בלי שזרעו אותם. גידולים אלה קרויים ספיחין. חכמים אסרו לאכול גידולים אלה, מפני שחששו שאנשים יזרעו את שדותיהם בסתר, ויאמרו שהצמחים עלו מאליהם, בלי שזרעו אותם. בפירות עץ אין איסור ספיחין.

עציץ

דין שביעית נוהג באדמות שזורעים בהם. זריעה בעציץ מותרת בשביעית אם העציץ אינו נקוב, (יש בו רק חור קטן לניקוז עודפי מים), אינו עומד על הקרקע, ונמצא בתוך הבית מתחת לתקרה. בעציץ כזה אין דין שביעית.

פרוזבול

תקנה של הלל הזקן, המבטלת למעשה את השמטת החובות בשביעית. הלל תקן שכל אדם יכול למסור את שטרות שחייבים לו לבית דין, ובית הדין יהיה אחראי לגבות את החובות האלה. חובות שחייבים לבית דין אינם נשמטים, ולכן חובות אלה יישארו בתוקף גם לאחר השמטת הכספים בגלל השביעית. (ע"ע שמיטת כספים.)

פרחים

צמחים העומדים לנוי או לריח. צמחים העומדים לנוי אין בהם קדושת שביעית. צמחים העומדים לריח - יש בהם קדושת שביעית.

קדושה ראשונה

שטח ארץ ישראל שנכבש בידי יהושע בן נון וחלה בו קדושת ארץ ישראל. קדושה זו התבטלה עם הכיבוש של נבוכדנצר שהגלה את ישראל מארצו.

קדושה שניה

שטח ארץ ישראל שהתיישבו בו בימי עזרא, בתקופת שיבת ציון. שטח קדושה שניה קטן מהשטח שנכבש על ידי עולי מצרים.

קדושת שביעית

פירות שצמחו בשביעית יש בהם קדושת שביעית.

הקדושה מתבטאת בדינים אלה: אסור להשחית פירות אלה, אסור לסחור בהם, אסור לייצאם, חובה לבערם (להפקירם) בסוף העונה, חובה להפקיר את השדה שהם גדלים בה. על ירקות שצמו בשביעית יש לפעמים גם איסור ספיחין, ע"ע ספיחין.

קצירה

אחת מארבע המלאכות האסורות בשביעית מן התורה. איסור קצירה אינו איסור מוחלט, אלא חלקי: אסור לקצור את כל השדה בבת אחת, כדרך שקוצרים בכל שנה. ע"ע אוצר בית דין.

שמיטת כספים

אחת ממצוות השמיטה היא שכל חוב שהגיע זמנו להפרע לפני סוף השמיטה, והוא טרם נפרע, הוא פוקע ואין צורך לפרוע אותו. הרגע הקובע לשמיטת הכספים הוא הרגע האחרון של שנת השמיטה - שקיעת השמש של ראש השנה של מוצאי שביעית. וע"ע פרוזבול.

תרומות ומעשרות

פירות וירקות שיש בהם קדושת שביעית אין בהם דין תרומות ומעשרות. פירות שביעית הם הפקר, ובפירות הפקר אין תרומות ומעשרות. ביחס לפירות שעלו בשדה נכרי חלוקות הדעות: רבי יוסף קארו ומנהג ירושלים הוא שאין בהם קדושה, ולכן יש בהם תרומות ומעשרות. רבי משה מטראני (המבי"ט) ובדורנו ה"חזון איש" סבורים שיש בהם קדושה ואין בהם מעשרות.